

SZOCIOGRÁFIA TEMATIKA

„A(z) Magyarország Felfedezése Alapítvány támogatása
szakmai program megvalósítását 2020. évben
a Magyar Művészeti Akadémia támogatta.”

Magyarország felfedezése

Megrendelő: Magyarország Felfedezése Alapítvány
Készítette: Sztáray Kézdy Éva, 2020

Magyarország felfedezése

Szociográfia tematika	
Kurzus címe:	Szociográfia
Kurzus kódja:	
Teljesítés módja: (írásbeli v. szóbeli vizsga, zárthelyi dolgozat, szem. dolgozat, beszámoló, stb.)	Évközi jegy Kötelező, aktív részvétel a szemináriumokon, zárthelyi dolgozat, kötelező irodalom folyamatos olvasása, szóbeli beszámoló egy olvasott szociográfiáról, saját szociográfia írása
Időpont (nap és órakezdés):	
Heti óraszám:	2
Kreditek száma:	3
Oktató neve:	Sztárayné Dr. Kézdy Éva
Beosztása:	egyetemi docens
A tárgy rövid leírása A tantárgy célja, hogy a hallgatókkal megismertesse a szociográfia műfaji sajátosságait, a társadalomtudományok fejlődésének történelmében elfoglalt helyét, valamint számos szociográfiai mű elolvasása és elemzése során bevezesse a hallgatókat a nemzetközi, de elsősorban a magyar szociográfiai irodalomba.	
Kurzus kimeneti kompetenciák A kurzus során a hallgatók nagy gyakorlatra tesznek szert a szociográfiai szakirodalom olvasásában, értelmezésében. A kurzus során elsajátított ismeretek fontos adalékként szolgálnak társadalomtörténeti, társadalomismereti tantárgyaikhoz, valamint a szociológia kvalitatív módszereinek megismeréséhez, továbbá fontos előtanulmányokként szolgálnak a nyári szakmai gyakorlathoz, a falukutatáshoz. A kurzus jellemzően, érdemben hozzájárul az alábbi szakmai kompetenciák kialakításához: a) tudása - Ismeri és érti azokat az összefüggéseket, amelyek a társadalom szaktudományos értelmezéséhez az általános alapokat képezik. - Jártas a szociológia fontosabb történeti, elméleti és gyakorlati ismereteiben, a közgondolkodásnál mélyebben érti a társadalmi összefüggéseket. - A gyakorlati elemzés szintjén átlátja a szociológiai kutatás folyamatát. b) képességei - Közreműködik a kutatási problémához illő kutatási módszerek kiválasztásában és alkalmazásában. - Közreműködik az egyenlőtlenségek következményeinek csökkentését, a társadalmi integráció erősítését, a hátrányos helyzetűek integrációját és a társadalmi demokrácia megvalósulását szolgáló komplex programok kidolgozásában és megvalósításában. c) attitűdje - Következétesen elfogadja a társadalomtudományi gondolkodás sokszínűségét, és hitelesen képviseli szűkebb és tágabb környezetében ennek szemléleti alapjait. - Érzékeny és nyitott a társadalmi problémákra, szemléletét áthatja a hátrányos helyzetű csoportok iránti szolidaritás, az interkulturális tudatosság és tolerancia. - Elkötelezett a társadalmi egyenlőtlenségek csökkentése, továbbá a demokratikus értékek, a jogállamiság és az európai értékrendszer mellett.	

Támogató:

Magyarország felfedezése

d) autonómiaja és felelőssége

- Szakmai munkáját állampolgári tudatosság és aktivitás, szolidaritás, közéleti részvétel, az esélyegyenlőség támogatása, a társadalompolitikai kérdések iránti felelősség jellemzi.

Tanulmányi előfeltételek

(előzetes ismeretek, amelyek meglétére alapoz a tantárgy)

A tantárgynak előtanulmányi feltétele nincs. A tantárgy ismeretbővítő kurzus is lehet, nem csak szakirányú hallgatóknak.

A tárgy elvégzésének feltételei

- A tárgy szeminárium, látogatása kötelező. A hazai felsőoktatásban bevett gyakorlat szerint 3 hiányzás megengedett. Az óralátogatást jelenléti ívvel ellenőrizzük.
- A hallgatók a szociográfia tárgykörében szerzett tárgyi tudásukról és ismereteikről egy zárthelyi dolgozat keretében adnak számot, amelynek minimum 50%-os teljesítése feltétele a tárgy elvégzésének. (A kötelező szakirodalmak listája a dokumentum végén található.) A zárthelyi dolgozat (multiple choice és szerzőt művel és korszakkal párosító), tesztkérdésekből, fogalommagyarázatokból és rövid esszékérdésekből áll össze.
- A négy kötelező szociográfia, ill. film ismeretéről rövid röpzárthelyik keretében adnak számot a hallgatók.
 - 4. alkalomra: Illyés Gyula *Puszták népe*. Tetszőleges kiadás
 - 5. alkalomra: Bereményi Géza (1985) *A tanítványok*. Játékfilm
 - 8. alkalomra: Végh Antal (1968) *Állóvíz*. *Valóság* 1968/4: 41-53.
 - 11. alkalomra: Pócze Flóra (2014) *A Moszkva tér gyermekei*. Budapest, Libri
- A tantárgy teljesítéséhez minden hallgatónak egy megadott listából választott szociográfiai műből szóbeli prezentációt kell tartani. (A lista a dokumentum végén az Ajánlott irodalom címszó alatt található.)
 - 10 perc
 - ppt vagy prezi
 - Nem felolvasva a diákat!!
 - A mű kontextusba helyezése
 - Szerző
 - A „kutatás” és megjelenés körülményei
 - Helyszín – pl. térkép
 - Miről szól?
 - Műfaj?
 - Mi ragadott meg? – jellemző, tetsző idézetek
 - (Mi nem tetszett?)
- Saját szociográfia írása tetszőleges témából – min. 5 oldal

Gyakorlati jegy

A félévi teljesítmény értékelése:

- Kiselőadás – 30 pont
- Saját szociográfia – 20 pont + 10 pont a kiemelkedő színvonalért
- Kötelező olvasmányok és film – 4x5 pont
- Zárthelyi dolgozat – 30 pont (A kurzus teljesítésének szükséges feltétele a zh. min. 50%-os teljesítése!)

A kurzuson elért érdemjegy:

- 5 (jeles) – 89-100 pont
- 4 (jó) – 77-88 pont
- 3 (közepes) – 64-76 pont

Támogató:

Magyarország felfedezése

- 2 (elégséges) – 51- 63 pont
- 1 (elégtelen) – 50 pont

Kötelező és ajánlott olvasmányok:

A kötelező és ajánlott olvasmányok listája a dokumentum végén, valamint a hetekre bontott tematikában találhatóak, mely kisebb részben a szociográfiákra vonatkozó elméleti szakirodalmakat, nagyobb részben szociográfiai írásokat tartalmaz. A magyar szociográfia klasszikus korszakának megkerülhetetlen alapművei (Illyés Gyula, Kovács Imre, Féja Géza, Szabó Zoltán, Veres Péter) a kurzus törzsanyagához tartoznak, azok ismerete a kurzus teljesítésének feltétele. Azonban a lista szabadon bővíthető. A Kádár- korszak és a rendszerváltozást követő írások listája viszont az oktató szakmai és esztétikai szempontjai szerint, valamint a hallgatók érdeklődésének megfelelően szabadon változtatható.

Fenntarthatóság

Az Agenda 2030 tervezet 17 beavatkozási területe közül jelen tantárgy a következőkhöz kapcsolódik:

1. cél: A szegénység minden formájának felszámolása: társadalmi érzékenység növelése a szociográfiák segítségével.
4. cél: Az inkluzív, méltányos és minőségi oktatás biztosítása, valamint az élethosszig tartó tanulás lehetőségeinek elsegítése mindenki számára.
16. cél: A békés és befogadó társadalmak előmozdítása a fenntartható fejlődés érdekében: a szociográfiák segítségével ismeretlen szubkultúrákkal, társadalmi jelenségekkel kerülhetünk közeli, empátikus kapcsolatba.

Órarendi beosztás

A tanórát hetente 90 percben tartjuk.

Hetekre bontott tematika

A kurzus órái:	Dátum:	Téma:
1		Regisztrációs hét
2	Első alkalom	A szociográfia fogalma, elhelyezése a társadalomtudományok között. A szociográfia kialakulása és műfaji sajátosságai Bevezetésként a szociográfia fogalmát határozzuk meg és helyezzük el a társadalomtudományok között. Megismerkedünk a szociográfiai megközelítés és látásmód jellegzetességeivel és a klasszikusok (R. Steinmetz, F. Tönnies) szociográfia definíciójával. Nagy hangsúly kerül a műfaj kialakulására, a társadalomtudományok fejlődésének történetében elfoglalt helyére és annak megértésére, hogy mennyire más szerepet töltött be Nyugat-, ill. Kelet-Európában és miért vált jellegzetesen közép-kelet-európai műfajjává a szociográfia.
3	Második alkalom	Előzmények. A konzervatív szociográfia és intézményei. Új szellemi irányzat a két világháború között Vázlatosan megismerkedünk a magyar szociográfiai írások tudománytörténeti előzményének tekinthető 18-19. századi országismertetésekkel, gazdaságleírásokkal, statisztikai jellegű összeírásokkal, a 20. század fordulóján készült falumonográfiákkal, útleírásokkal. Bemutatjuk, hogy a Társadalomtudományi Társaság és folyóirata, a Huszadik Század intézményesült keretein belül milyen szociográfiai munka zajlott a 20. század első két évtizedében.

Támogató:

Magyarország felfedezése

		Majd ezt követően kiérünk arra, hogy a 20. század első felében milyen intézményekben és milyen eredményekkel folyt társadalomkutató munka.
4	Harmadik alkalom	<p>A magyar népi szociográfia. A népi mozgalom. Népi-urbánus vita</p> <p>A magyar szociográfia klasszikus, két világháború közti korszak tárgyalását az új szellemi irányzat, a népi mozgalom kialakulásának és jellemzőinek ismertetésével kezdjük. Bemutatjuk a korszakban zajló falukutatókat és azok intézményi háttérét mind Magyarországon, mind a határon túli területeken. <i>(Kiselőadás - Balogh Edgár: 10 nap Szegényországban)</i> Külön hangsúlyt fektetünk a népi írói mozgalom meghatározására <i>(Kiselőadás – Nagy Lajos: Kiskunhalom)</i> és elméleti háttérként felvázoljuk a népi-urbánus vita főbb elemeit.</p>
5	Negyedik alkalom	<p>A paraszti társadalom és a földkérdés a szociográfiában</p> <p>A korszak paraszti társadalmának bemutatását társadalomtörténeti áttekintéssel és a vonatkozó statisztikai adatok ismertetésével kezdjük. Néhány korabeli játékfilm és filmhíradó részlet levetítésével szemléltetjük a hivatalos képet a paraszti társadalomról, majd az 1936-ban megjelent három fontos szociográfia segítségével mutatjuk be a paraszti társadalom valóságos helyzetét:</p> <p><i>Kötelező olvasmány - Illyés Gyula: Puszták népe</i> <i>Kiselőadás – Veres Péter: Az Alföld parasztsága</i> <i>Kiselőadás – Szabó Zoltán: A tardi helyzet</i></p> <p>A három írás, bár témájuk azonos, stílusában, módszerében és következtetéseiben különböznek – ezzel is rámutatunk a szociográfia, mint műfaj sokszínűségére. Kitérünk továbbá Illyés Gyula szerepére a népi írói mozgalmon belül, valamint Szabó Zoltán szociográfiai programjával is megismerkedünk.</p>
6	Ötödik alkalom	<p>A magyar népi szociográfia kiemelt kutatási területei: agrárszocializmus, kivándorlás, egykézés, vallási és politikai szekták</p> <p>A magyar népi szociográfia kiemelt kutatási területei közül az egyke- és szektakérdést, valamint a kivándorlás témakörét Kovács Imre írásai alapján tárgyaljuk, amit kiegészítünk Féja Géza és Illyés Gyula vonatkozó írásaival. <i>(Kiselőadások – Kovács Imre: Néma forradalom, Féja Géza: Viharsarok)</i> Megismerkedünk a korszak agrármozgalmaival és földreformjaival, valamint azok sikertelenségével, a kivándorlás mértékével és jellegével, valamint a korszak főbb demográfiai trendjeivel is. Mindezeket keresztül értjük meg a „néma forradalom” metafora jelentését.</p> <p><i>Kötelező film - Bereményi Géza: A tanítványok</i></p>
7	Hatodik alkalom	<p>Polgárosodás. Város- és munkásszociográfiák</p> <p>A népi írók és szociográfusok dilemmáját a paraszti társadalom polgárosodásával kapcsolatban Némedi Dénes tipológiája szerint tárgyaljuk: megkülönböztetjük és példákkal illusztráljuk a nosztalgikus, a lázadó, a rezignált és az utópikus attitűdöt.</p> <p>Bár a két világháború közötti korszak szociográfiáinak középpontjában a magyar paraszti társadalom áll, nem feledkezünk</p>

Támogató:

Magyarország felfedezése

		<p>el a korszakban született város- és munkásszociográfiákról sem. A népi mozgalom meghatározó alakjának, Németh Lászlónak munkásságából kiemeljük A Medve-utcai polgári c. tanulmányt. A munkásszociográfiák előzményeként megismerkedünk Somogyi Manó munkásságával (<i>kiselőadás – Somogyi Manó: Az Ó-budai Hajógyár munkásainak helyzete</i>), valamint nemzetközi kitekintésként említést teszünk Jahoda –Lazarsfeld –Zeisel: Marienthal c. írásáról és a szociográfusként kevésbé ismert Georg Orwell kitűnő művéről is (<i>kiselőadás – Orwell: A wigani móló</i>). A korszak magyar munkásszociográfiai közül kiemelten tárgyaljuk Rézler Gyula munkásságát (<i>kiselőadás – Rézler Gyula szabadon választott írása</i>).</p>
8		Őszi/tavaszi szünet
9	Hetedik alkalom	<p>A szociográfia klasszikus korszakának összefoglalása. Szociográfia és a szociográfusok a második világháború után</p> <p>A szociográfia klasszikus korszakának összefoglalásaként felidézünk a főbb jellegzetességeit, valamint bemutatjuk a népi mozgalmat, mint politikai erőt. Kitérünk a legjelentősebb folyóiratokra és könyvkiadókra, különös tekintettel a Magyarország felfedezése sorozatra. A második világháborút követő korszakra átvezetésként végig vesszük, hogy hogyan alakult a sorsa és munkássága a klasszikus korszak főbb alakjainak. Bemutatjuk továbbá a társadalomkritikus szociográfiai irányzat és a szociológia elhallgattatását a szociográfia 60-as évekbeli újjászületését megelőző közel két évtizedben.</p>
10	Nyolcadik alkalom	<p>A Kádár-korszak szociográfiai I.</p> <p>A magyar szociográfia második és harmadik korszakainak főbb témáival ismerkedünk meg először. A Kádár-korszak szociográfiainak jellegzetességeinek megértéséhez Végh Antal szociográfiai munkássága, valamint az ún. Állóvíz-vita ismertetése, mint a korszak szimbolikus eseménye kerül terítékre (<i>kötelező olvasmány – Végh Antal: Állóvíz</i>). A korszakban formabontónak számító írás nyomán kialakult viták jól szimbolizálják az akkori hatalom által meghúzott vonalat, hogy meddig lehet elmenni a tényfeltáró írásokban a rendszer bírálata tekintetében. A hatalom és a tényfeltáró irodalom viszonyát mutatja továbbá Haraszi Miklós Darabbér c. írásának sorsa is, valamint szintén a ki nem mondott határokat feszíti Tar Sándor 6417-es személy c. felkavaró írása. (<i>kiselőadások – Haraszi Miklós: Darabbér, Tar Sándor: 6417-es személy</i>)</p>
11	Kilencedik alkalom	<p>A Kádár-korszak szociográfiai II.</p> <p>A magyar szociográfia harmadik nagy korszakának kezdetét köthetjük a Magyarország felfedezése c. szociográfiai sorozat újjáindításához, 1968-hoz. Bemutatjuk a sorozat jelentőségét a szociográfiai hagyomány ápolásában, külön kitérve Mocsár Gábor Égő arany c. írására, az 1970-ben megjelent első kötetre. A korszak szociográfiai irodalmába a hallgatók további betekintést kapnak számos, mára már szinte klasszikussá vált szociográfus művéről</p>

Támogató:

Magyarország felfedezése

		tartott <i>kiselőadások formájában: pl. Berkovits György, Konrád György, Mátyus Aliz, Ambrus Péter, Csák Gyula, Csoóri Sándor, Márkus István, Moldova György, Sükösd Mihály, stb.</i>
12	Tizedik alkalom	<p>Cigányszociográfiák</p> <p>A cigányszociográfiák ismertetését a magyarországi cigánykutatásokkal kezdjük, külön kiemelve Kemény István munkásságát, kitérve a Ki a cigány? kérdésre adott máig érvényes és használatos válaszára. A „hatástalan remekművek” közül tallózva bemutatjuk Faludi András, Csalog Zsolt, Tamás Ervin, Lakatos Menyhért, Diósi Ágnes, Romano Rácz Sándor, Szuhay Péter, Hajnóczky Tamás és Szále László, Takács Géza írásait, amelyek közül a legtöbb a Magyarország felfedezése sorozatban jelent meg. A művekkel a hallgatók elsősorban kiselőadás formájában ismerkednek meg.</p>
13	Tizenegyedik alkalom	<p>Szociográfia a rendszerváltás után I.</p> <p>A rendszerváltozást követően szabaddá vált kutatási közegben a társadalomtudományos kutatások előtt lehullottak az ideológiai korlátok. Az órán bemutatjuk a dilemmákat, amelyek a szociográfia létjogosultsága körül fogalmazódtak meg az elmúlt évtizedekben. Hallgatói kiselőadások segítségével ismerkedünk meg a kortárs szociográfia fő témáival, mint a hajléktalanság, a kitaszítottság, a szegénység, ill. a bármilyen szempontból kisebbségi csoportok élethelyzetével. Külön figyelmet szentelünk Závada Pál történelmi szociográfiként számon tartott szociográfiai írásának.</p> <p><i>Kötelező olvasmány – Pöcze Flóra: A Moszkva tér gyermekei</i></p> <p><i>Kiselőadás – Závada Pál: Kulákprés</i></p> <p><i>Kiselőadás – Tódor János: Aluljárók és piacok népe</i></p> <p><i>Kiselőadás – Szilágyi Gyula: Tiszántúli Emanuelle</i></p>
14	Tizenkettedik alkalom	<p>Szociográfia a rendszerváltás után II.</p> <p>A félév zárásaként azon hallgatók, akik még nem tartottak kiselőadást, a Magyarország felfedezése sorozat rendszerváltozást követően megjelent kötetéből érdeklődésüknek megfelelően kiválasztott művet ismertetik.</p> <p><i>Kiselőadás https://magyarorszagfelfedezese.hu/kiadvanyaink/</i></p> <p>Zárthelyi dolgozat:</p> <p>A félév utolsó óráján egy 45 perces zárthelyi dolgozatban adnak a hallgatók számot a félév során megszerzett tudásukról.</p>

Kötelező irodalom:	
1.	Borbándi Gyula (1989) <i>A magyar népi mozgalom</i> . Budapest, Püski
2.	Némedi Dénes (1985) <i>A népi szociográfia 1930-1938</i> . Budapest, Gondolat
3.	Tóth Pál Péter (szerk.) (2018) <i>A magyar szociográfia a 20-21. században</i> . Magyarország felfedezése. Budapest, Gondolat
4.	Sárkány Mihály (2018) Etnográfia és szociográfia. In: Tóth Pál Péter (szerk.) <i>A magyar szociográfia a 20-21. században</i> . Magyarország felfedezése. Budapest, Gondolat: 89-106.

Támogató:

Magyarország felfedezése

5.	Lengyel György (2018) Rézler Gyula és a vállalati esettanulmányok. In: Tóth Pál Péter (szerk.) <i>A magyar szociográfia a 20-21. században</i> . Magyarország felfedezése. Budapest, Gondolat: 57-73.
6.	Szuhay Péter (2018) Hatástalan remekművek. Tallózás a magyarországi cigányokról szóló szociográfiai művekből. In: Tóth Pál Péter (szerk.) <i>A magyar szociográfia a 20-21. században</i> . Magyarország felfedezése. Budapest, Gondolat: 157-188.
7.	Bertalan László (vál.) (1977) A szociográfia fogalmáról. <i>Szociológia</i> 1977/2. sz.: 240-256.
8.	Letenyei László-Tamáská Máté (szerk.) <i>Szociográfia – Kárpát-medencei körkép</i> . Magyarország felfedezése. Budapest, Gondolat
9.	Illyés Gyula: <i>Puszták népe</i> . Tetszőleges kiadás
10.	Pócze Flóra (2014) <i>A Moszkva tér gyermekei</i> . Budapest, Libri
11.	Végh Antal (1968) Állóvíz. <i>Valóság</i> 1968/4: 41-53.
12.	Bereményi Géza (1985) <i>A tanítványok</i> . Játékfilm.

Ajánlott irodalom		
1.	3. alkalomra	Nagy Lajos (1934) <i>Kiskunhalom</i> . Budapest, Szépirodalmi: 1969
2.	3. alkalomra	Balogh Edgár (1930) <i>Tíz nap Szegényországban</i> . Budapest, Magvető: 1988
3.	4. alkalomra	Veres Péter (1936) <i>Az Alföld parasztsága</i> . tetszőleges kiadás
4.	4. alkalomra	Szabó Zoltán (1936) <i>A tardi helyzet</i> . tetszőleges kiadás
5.	5. alkalomra	Kovács Imre (1989) <i>A néma forradalom. A néma forradalom a parlament és a bíróság előtt</i> . Cserépfalvi-Gondolat-Tevan: 36-140.
6.	5. alkalomra	Féja Géza (1937) <i>Viharsarok</i> . Budapest, Athenaeum: 5-121.
7.	6. alkalomra	Orwell, George (2001) <i>A wigani móló</i> . Kistarcsa. Cartaphilus
8.	6. alkalomra	Somogyi Manó (1974) A Óbudai Hajógyár munkásainak helyzete 1888. In: Litván György (szerk.) <i>Munkásszociográfiák, 1888-1914</i> . Budapest, Kossuth: 71-96.
9.	6. alkalomra	Rézler Gyula (2005) <i>Válogatott tanulmányai, 1938-1944</i> . Budapest, Gondolat
10.	8. alkalomra	Haraszi Miklós (1989) <i>Darabbér</i> . Budapest, Téka
11.	8. alkalomra	Tar Sándor (1981) 6714-es személy. In: Berkovits György – Lázár István (Vál. és szerk.) <i>Folyamatos jelen: fiatal szociográfusok antológiája</i> . Budapest, Szépirodalmi Könyvkiadó: 95-104.
12.	9. alkalomra	Sükösd Mihály (1985) <i>Beat, hippy, punk</i> . Budapest, Kozmosz Könyvek
13.	9. alkalomra	Ambrus Péter (1988) <i>A Dzsumbuj</i> . Budapest, Magvető
14.	9. alkalomra	Konrád György (1969, 2018) <i>A látogató</i> . Budapest, Magvető
15.	10. alkalomra	Hajnáczy Tamás – Szále László (2017) <i>„Ne félj, a tél meg fog gyötörni”</i> . Magyarország felfedezése. Budapest, Gondolat
16.	10. alkalomra	Romano Rác Sándor (2008) <i>Cigány sor</i> . Magyarország felfedezése. Budapest, Osiris
17.	10. alkalomra	Diósi Ágnes (1988) <i>Cigányút</i> . Magyarország felfedezése. Budapest, Szépirodalmi Könyvkiadó
18.	10. alkalomra	Takács Géza (2009) <i>Kiútkeresők. Cigányok iskolai reményei</i> . Magyarország felfedezése t. Budapest, Osiris
19.	11. alkalomra	Závada Pál (1991) <i>Kulákprés</i> . Magyarország felfedezése. Budapest, Szépirodalmi Könyvkiadó

Támogató:

Magyarország felfedezése

20.	11. alkalomra	Szilágyi Gyula (2001) <i>Tiszántúli Emanuelle</i> . Magyarország felfedezése. Budapest, Szépirodalmi Könyvkiadó
21.	11. alkalomra	Tódor János (2004) <i>Aluljárók népe</i> . Székesfehérvár, Árgus Kiadó
22.	12. alkalomra	A Magyarország felfedezése sorozat rendszerváltozást követően megjelent kötetei: https://magyarorszagfelfedezese.hu/kiadvanyaink/

Támogató:

MAGYAR MŰVÉSZETI
AKADÉMIA